

HİTİT SOSYAL BİLİMLER DERGİSİ

Hitit Journal of Social Sciences

e-ISSN: 2757-7949

Cilt | Volume: 17 • Sayı | Number: 1

Nisan | April 2024

Uluslararası Güvenliği Sağlama Açısından Bir Yol Haritası: Sambi-Mandara Güvenlik Eylem Planı Örneği

A Road Map Regarding the Protection of International Security: The Case of the Sambi-Mandara Security Action Plan

Cihan DABAN

Corresponding Author | Sorumlu Yazar

Dr. Öğr. Üyesi | Asst. Prof.

Mersin Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi,

Uluslararası İlişkiler Bölümü, Mersin, Türkiye

Mersin University, Faculty of Economics and Administration Sciences,

Department of International Relations, Mersin, Türkiye

cihandaban@mersin.edu.tr

<https://orcid.org/0000-0002-2890-2415>

Makale Bilgisi | Article Information

Makale Türü | Article Type: Araştırma Makalesi | Research Article

Geliş Tarihi | Received: 10.02.2023

Kabul Tarihi | Accepted: 25.04.2024

Yayın Tarihi | Published: 30.04.2024

Atıf | Cite As

Daban, C. (2024). Uluslararası Güvenliği Sağlama Açısından Bir Yol Haritası: Sambi-Mandara Güvenlik Eylem Planı Örneği. *Hitit Sosyal Bilimler Dergisi*, 17(1), 114-133. <https://doi.org/10.17218/hititsbd.1434743>

Değerlendirme: Bu makalenin ön incelemesi iki iç hakem (editörler - yayın kurulu üyeleri) içerik incelemesi ise iki dış hakem tarafından çift taraflı kör hakemlik modeliyle incelendi. Benzerlik taraması yapılarak (Turnitin) intihal içermediği teyit edildi.

Etik Beyan: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.

Etik Bildirim: husbededitor@hitit.edu.tr
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/hititsbd>

Çıkar Çatışması: Çıkar çatışması beyan edilmemiştir.

Finansman: Bu araştırmayı desteklemek için dış fon kullanılmamıştır.

Telif Hakkı & Lisans: Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmalarını CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır.

Review: Single anonymized - Two Internal (Editorial board members) and Double anonymized - Two External Double-blind Peer Review
It was confirmed that it did not contain plagiarism by similarity scanning (Turnitin).

Ethical Statement: It is declared that scientific and ethical principles have been followed while conducting and writing this study and that all the sources used have been properly cited.

Complaints: husbededitor@hitit.edu.tr
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/hititsbd>

Conflicts of Interest: The author(s) has no conflict of interest to declare.

Grant Support: The author(s) acknowledge that they received no external funding to support this research.

Copyright & License: Authors publishing with the journal retain the copyright to their work licensed under the CC BY-NC 4.0.

A Road Map Regarding the Protection of International Security: The Case of the Sambisa-Mandara Security Action Plan

Abstract

The study covers the Sambisa Forest and the Mandara Mountains, where international policy focuses on Boko Haram and ISWAP. It argues that the Sambisa and Mandara geographies in north-eastern Nigeria should be declared a safe zone. In this respect, the study presents certain recommendations and announces these recommendations as the Sambisa-Mandara Security Action Plan which is named after the combination of the words, Sambisa and Mandara. Ultimately, the security of a country can affect the continent and, particularly, the geographical area, in which it is located, as well as influencing international politics. It analyses how the terrorist groups active in the region affect international security and how regional states, especially Nigeria, and global powers should follow a path through the Sambisa-Mandara Security Action Plan in order to ensure security. The study reveals that Boko Haram and ISWAP terrorist organizations active in Nigeria constitute a security problem. It is to analyze that this problem is not only Nigeria-centred but also threatens international security. The main purpose of the study is to provide solutions to the problem and to ensure that necessary measures are taken. Although Nigeria has a powerful military and economy, it has not been able to end either Boko Haram or ISWAP. In fact, one of the main factors in the strengthening and growth of these organizations originated from the policies implemented of the government. It is not difficult to understand how and why the Boko Haram organization that it came to the fore with such an active act terrorism, especially when the era of President Jonathan is taken into consideration. Policies such as unproportional use of force, economic inequality, political climate of fear, sociocultural distinction and marginalization implemented against the northern peoples by the Jonathan government provided an advantage to Boko Haram's in growing and gaining many new members in that period. The most violent attacks of the Boko Haram organization coincided to the Jonathan period between 2011-2015. Although the attacks that took place under the administration of President Buhari in years 2015-2023 decreased according to the previous years, attacks still continued. The only reason of the decrease in attacks in this period is the disagreements and splits within Boko Haram. With the emergence of the ISWAP organization in 2016, the intensity of the conflicts has changed. This situation has turned into a triple conflict atmosphere. The conflicts between the government, Boko Haram and ISWAP have deeply affected the people of the region. The Sambisa Forest and Mandara Mountains, where first Boko Haram and then ISWAP were deployed, were the main centres of these conflicts. In order to ensure security, the Nigerian Government should implement the Sambisa-Mandara Security Action Plan. In line with this Action Plan, it should give importance to national, environmental and international co-operation. In order to restore the Sambisa Forest and the Mandara Mountains to their former habitat, it should initiate a large-scale study of the area. In this context, it should give place to soft power elements in the region, primarily in the sociocultural field. It should give importance to sustainable development activities nationally, not only in the southern regions. In short, in order to end Boko Haram and ISWAP terrorist organizations, the Nigerian government should both investigate the reasons for joining the organization and make all necessary investments in the region. Nigeria, Cameroon, Chad and Niger, as well as the African Union, have to act together if they want the continent to be free of Boko Haram and ISWAP terrorist organizations. Although there is an image that they are acting together, it is understood from the terrorist attacks in the region that this movement is not sufficient. In order to revitalise the Sambisa Forest and the Mandara Mountains, which have been used as a conservation and touristic area for many years, the Nigerian Government, as well as the Governments of Cameroon and Chad, should provide the necessary assistance. Ultimately, this assistance will be important for ensuring not only Nigeria's national security, but also regional and international security.

Keywords: Security, Nigeria, Boko Haram, ISWAP, Action Plan

Uluslararası Güvenliği Sağlama Açısından Bir Yol Haritası: Sambisa-Mandara Güvenlik Eylem Planı Örneği

Öz

Bu çalışma, uluslararası siyasetin odağındaki Boko Haram ve ISWAP örgütlerinin aktif olduğu Sambisa Ormanı'nı ve Mandara Dağları'nı konu edinmektedir. Nijerya'nın kuzeydoğusunda bulunan Sambisa ve Mandara coğrafyalarının güvenli bölge ilan edilmesi gerektiğini savunmaktadır. Bu yönüyle de bazı öneriler sunmakta olup bu önerileri Sambisa ve Mandara kelimelerinin birleştirilmesiyle ortaya koyduğu Sambisa-Mandara Güvenlik Eylem Planı olarak ilan etmektedir. Nihayetinde bir ülkenin güvenliği, başta bulunduğu coğrafya olmak üzere ait olduğu kıtayı ve uluslararası siyaseti etkileyebilmektedir. Bölgede aktif olan terör gruplarının uluslararası güvenliği nasıl etkilediğini ve güvenliği sağlayabilmek adına Sambisa-Mandara Güvenlik Eylem Planı üzerinden başta Nijerya olmak üzere bölge devletlerinin ve küresel güçlerin nasıl bir yol izlemeleri gerektiğini incelemektedir. Çalışma, Nijerya'da aktif faaliyet gösteren Boko Haram ve ISWAP terör örgütlerinin bir güvenlik sorunu teşkil ettiklerini ortaya koymaktadır. Bu sorunun sadece Nijerya merkezli olmadığını, uluslararası güvenliği de tehdit ettiğini analiz etmektedir. Çalışmanın temel amacı soruna çözüm üretmek ve gerekli önlemlerin alınmasını sağlamaktır. Nijerya güçlü bir askeri sisteme ve ekonomik yapıya sahip olmasına rağmen ne Boko Haram'ı ne de ISWAP örgütünü bitirmiştir. Esas itibarıyla Bu örgütlerin güçlenip büyümesindeki ana faktörlerden biri hükümetin uyguladığı politikalarından kaynaklanmıştır. Bilhassa Başkan Jonathan dönemi ele alındığında, Boko Haram'ın nasıl ve niçin bu denli aktif bir terör eylemiyle gündeme geldiğini anlamak zor değildir. Jonathan Hükümeti tarafından kuzey halklarına yönelik uygulanan orantısız güç kullanımı, ekonomik eşitsizlik paylaşımı, siyasi baskı, sosyokültürel ayırım ve ötekileştirme gibi politikalar, o dönem Boko Haram'ın

büyümesinde ve birçok yeni üye kazanmasında avantaj sağlamıştır. Boko Haram örgütünün en şiddetli saldırıları da 2011-2015 yıllarında Jonathan dönemine denk gelmektedir. 2015-2023 yıllarında Başkan Buhari döneminde gerçekleşen saldırılar bir önceki yıllara göre azalsa da yine de devam etmiştir. Saldırıların bu dönemde azalmasının yegâne sebebi ise Boko Haram içinde yaşanan anlaşmazlıklar ve ikiye bölünmelerdir. 2016'da ISWAP örgütünün ortaya çıkmasıyla çatışmaların seyri de değişmiştir. Bu durum üçlü bir çatışma ortamına dönüşmüştür. Hükümetle Boko Haram ve ISWAP arasında yaşanan çatışmalar bölge halklarını da derinden etkilemiştir. Önce Boko Haram sonrasında da ISWAP'ın konuşlandığı Sambisa Ormanı ile Mandara Dağları bu çatışmaların ana merkezlerinden olmuştur. Nijerya Hükümeti güvenliği sağlamak amacıyla Sambi-Mandara Güvenlik Eylem Planını uygulamalıdır. Bu Eylem Planı doğrultusunda ulusal, çevresel ve uluslararası iş birliklerine önem vermelidir. Sambisa Ormanı'nı ve Mandara Dağları'nı eski yaşam alanına dönüştürmek adına bölgede geniş çaplı bir çalışma başlatılmalıdır. Bu kapsamda öncelikle sosyokültürel alanda olmak üzere bölgede yumuşak güç unsurlarına yer vermelidir. Sadece güney bölgelerine değil, ulusal çapta sürdürülebilir kalkınma faaliyetlerine önem vermelidir. Kısacası Nijerya hükümeti Boko Haram ve ISWAP terör örgütlerini bitirmek için hem örgüte katılma nedenlerini araştırmalı hem de bölgede gerekli tüm yatırımları yapmalıdır. Nijerya, Kamerun, Çad ve Nijer'in yanı sıra Afrika Birliği de kıtanın Boko Haram ve ISWAP terör örgütlerinden arındırılmasını istiyorsa birlikte hareket etmelidir. Her ne kadar birlikte hareket ettiklerine dair bir görüntü olsa da bu hareketin yeterli olmadığı, bölgede yaşanan terör saldırılarından anlaşılmaktadır. Uzun yıllardan beri koruma ve turizm alanı olarak kullanılmış olan Sambisa Ormanı ve Mandara Dağları'nın yeniden canlandırılması için Nijerya Hükümeti'nin yanı sıra Kamerun ve Çad Hükümetleri de gerekli yardımı sağlamalıdır. Nihayetinde bu yardım sadece Nijerya'nın ulusal güvenliği için değil, bölgesel ve uluslararası güvenliğin sağlanması için de önemli olacaktır.

Anahtar Kelimeler: Güvenlik, Nijerya, Boko Haram, ISWAP, Eylem Planı

Giriş

Güvenlik, hiç şüphesiz, güç kavramından ayrı düşünülemez; çünkü gücü oluşturan bileşenler güvenliği sağlamak adına önemli görevler üstlenir. Gücü oluşturan bileşenler arasında kabaca ordu, emniyet, istihbarat ve özel güvenlik görevlileri yer alsa da bir ülkenin gücü sadece bu bileşenlerle sınırlanmamaktadır. Bir ülkenin coğrafyası, sahip olduğu ham madde kaynakları, sanayi kapasitesi, nüfusu, manevi değerleri, güçlü bir yargı sistemi, aktif diplomasisi ile olası bir çatışma ve savaşa karşı hazır bulundurduğu kolluk kuvvetleri gibi unsurlar da o ülkenin gücünü oluşturan temel bileşenlerdir. Bu nedenle güvenlik olgusu güç ile birlikte uygulanması gereken bir süreçtir ve dolayısıyla her devlet güvenliğini korumak adına önlem almakla yükümlüdür (Dedeoğlu, 2003, s.51).

Bazen bir ülke kendi güvenliğini sağlamada zayıf kalabilmekte ve önlem alamamaktadır. Bu nedenle iktidarlar, sivil toplum kuruluşlarından, komşu devletlerden, uluslararası örgütlerden, uluslararası veya küresel aktörlerden güvenliğinin sağlanması adına destekçi olmalarını isteyebilmektedirler (Patrick, 2006, ss.7-9). Sömürge kapsamında Afrika kıtasına bakıldığında, kıtadaki en büyük sorun kriz, şiddet ve çatışmalardır. Bunlara bağlı olarak ciddi bir güvenlik sorunu ortaya çıkmıştır. Bu bölgelerde güvenliği tehdit eden birçok faktör vardır. Yapay sınırların oluşturulması, iktidar kavgaları, etnik ve dini çatışmalardan kaynaklı tarihsel anlaşmazlıklar, ekonomik eşitsizlik, kötü yönetim ve ötekileştirme politikaları gibi birçok sebep zikredilebilir (Dalar, 2022, ss.146-147). Bilhassa kötü yönetimlerden kaynaklı terör oluşumları da söz konusu olmuş ve bugün gelinen noktada güvenliği tehdit eden en büyük sorunlardan biri haline gelmiştir. Boko Haram ve ISWAP (Islamic State–West Africa Province) örgütleri bu hususta birer örnektir. Nijerya'nın kuzeydoğusunda aktif faaliyet yürüten bu örgütler, Nijerya Hükümeti ve halkları için güvenlik konusunda büyük bir tehdit oluşturmaktadır (Montclos, 2014, ss.148-150).

Nijerya ordusunun saldırılarına karşı Sambisa Ormanı ile Mandara Dağları'nda konuşlanan Boko Haram, bu bölgeler üzerinden gerilla faaliyetleri yürütmekte, kaçırdıkları insanları bu bölgelere götürmekte ve ordunun yoğun saldırılarına karşı bu bölgelerden komşu devletlerin sınırlarına geçebilmektedir. Kısacası Boko Haram ve ISWAP örgütlerinin faaliyetleri hem birbirlerine hem de hükümet güçlerine karşı çoğunluklu olarak Sambisa Ormanı ile Mandara Dağları'nda gerçekleşmektedir.

1. Çalışmanın Amacı ve Kapsamı

Bu çalışmanın amacı, uluslararası güvenliği tehdit eden Boko Haram ve ISWAP örgütlerini, aktif oldukları Sambisa ve Mandara bölgelerinden Nijerya Hükûmeti tarafından nasıl bir politika izlenerek zayıflatabileceğini veya bölgeden çıkartılabileceğini analiz etmektedir. Söz konusu bu analiz, Nijerya Hükûmeti tarafından ortaya atılacak hedefler doğrultusunda oluşturulabilecek Sambisi-Mandara Güvenlik Eylem Planı ile hem ulusal hem de uluslararası güvenliği sağlamada bir yol haritasını önermektedir (Nwankpa, 2015, ss.18-19).

2. Uluslararası Güvenlik Üzerine

Uluslararası siyasetin odak noktalarından biri güvenlidir; çünkü güvenlik, egemen bir devletin varlığı sayesinde, hem ülke sınırları içinde hem de o devletin bulunduğu bölgede düzenli ve istikrarlı bir politik uygulamanın olabileceğinden bahsedilebilmektedir (Birdişli, 2020, s.236). Fakat uluslararası alan, anarşik bir yapıya sahip olduğundan hem tehditkâr hem de istikrarsız bir ortama dönüşebilmektedir. Bu nedenle uluslararası konularda güvenliğin nasıl sürdürülebileceği ve nasıl sürdürülmesi gerektiğine yönelik çalışmalar da söz konusudur (Ataman, 2003, ss.57-59).

Güvenlik kavramı 1952 yılında Uluslararası İlişkiler disipliniinde yer bulmuştur. Bu disiplinde ilk kullanan isimlerden biri Arnold Oscar Wolfers'tir. Wolfers'in kaleme aldığı "National Security as an Ambiguous Symbol" başlıklı çalışması güvenlik temelinde ulusal çıkar üzerine değerlendirmelerde bulunmakta ve kavramı hem ulusal çıkar hem de uluslararası güvenlik olmak üzere iki boyuttan incelemektedir. Wolfers'a göre ulusal güvenlik, hem muğlaktır hem de ulusal çıkara yön vermektedir. Bu yönüyle ülke içi güvenliğin emniyet veya askeri birliklerden oluşan kuvvetler aracılığıyla iç düzenin sağlanmasını ve korunmasını ifade ederken, uluslararası güvenlik açısından ülkelerin sınırları dışından gelebilecek olası bir tehdiye karşı güvenliğini koruyup kollamak adına kolluk kuvvetleriyle birlikte harekete geçme faaliyeti olarak ifade etmektedir. Ancak bu şekliyle yapılan değerlendirmede ulusal güvenlik ve uluslararası güvenlik üzerine açık bir ayırıma gitmemiştir (Wolfers, 1952, ss.481-485).

Ulusal güvenlik ve uluslararası güvenlik nosyonları üzerine açık bir ayırım Fikret Birdişli'nin "Uluslararası Kurumların Normatif Bir Unsuru Olarak Uluslararası Güvenlik" başlıklı makalesinde bulmak mümkündür. Birdişli, ulusal güvenliğin referans nesnesini devlet merkezli olduğuna, uluslararası güvenliğin referans nesnelere de uluslararası sistem, uluslararası düzen ve uluslararası toplum olduğuna yer vermektedir. Bu yönüyle sistemin, düzenin, toplumun, egemenliğin, barışın ve sosyal yaşamın korunması gerektiğinin de altını çizmektedir (Birdişli, 2023, ss.386-390).

Kuramsal açıdan realistlere göre güvenliğin sağlanmasında 'ulusal güvenlik' öncelikli olmalıdır; çünkü bir devlet başka bir devletin tehdidi altında olabileceği gibi başka bir devlet de herhangi bir devletin tehdidi altında olabilir, anlayışı hâkimdir. Bu anlayıştan hareketle her devletin kendini savunmak zorunda olduğu bir uluslararası ortamdan da bahsedilebilmektedir. Aslında bu görüş bir ülkenin içte ve dışta güvenli olması gerektiği varsayımını ortaya çıkartmaktadır. Bu varsayım üzerinden ordu gücüne değer verilmekte, askeri güç odaklı bir bakış açısı geliştirilmektedir (Baylis, 2008, ss.71-73). İşbu ordu gücüne değer verme stratejisinden kaynaklı olarak devletler birbirleriyle rekabetçi ilişkiler ağına girmekte ve uluslararası güvenlik ortamı farklı koşullarla anılabilmektedir. Farklı koşullardan kasıt uluslararası siyaset ortamı şiddetli çatışmalara, bazen de savaşımlara giden bir sürece dönüşebilmektedir. Bundan dolayı devlet merkezli ulusal güvenlik anlayışına bazı kesimlerden tepki gelmiştir. Liberaller bu kesimlerden biridir (Baylis, 2008, ss.73-74). Liberaller devlet merkezli ulusal güvenlik bakış açısına karşı çıkmışlardır. Şiddetli saldırı, çatışma veya savaşların olabileceği öngörülen bölgelere Birleşmiş Milletler ile NATO gibi örgütlenmelerin müdahale etmesi gerektiğini savunmuşlardır. Dolayısıyla liberaller kolektif örgütlenme sistemiyle güvenlik olgusunun daha iyi bir şekilde sağlanabileceğini düşünmektedirler (Heywood, 2016, ss.114-115).

Güvenlik üzerine birçok çalışma olduğu gibi tanımlar da mevcuttur. Bu nedenle güvenlik tartişmalı bir kavram olarak akademik literatürde yerini almıştır. Niccolò Machiavelli'ye göre güvenlik, devletlerin varlığını koruyabilmesi ve hayatta kalabilmesi için güç olgusunu ön plana çıkartmasıdır. Dolayısıyla devletlerin iç ve dış politikalarının uluslararası alandaki çıkarları ile örtüşmesini savunmaktadır (Machiavelli, 2011, ss.6-16). Hugo Grotius'a göre güvenlik, daha çok doğal hukuk ile laiklik gibi temel argümanlara bağlı kalmakla sağlanabileceğidir. Bu bağlılık sağlanırsa bireyin güvenliğinden uluslararası güvenliğe kadarki sürecin güvenli olabileceği vurgusunu yapmaktadır (Grotius, 2011, ss.31-36).

Esasen güvenlik ile ilgili birçok tanım zikredilebilir; tüm bu tanımlamalara burada yer vermek oldukça güç olacaktır. Yukarıda zikredildiği gibi güvenlik üzerine birkaç tanıma yer verilmiş olması makalenin ana düşüncesi açısından yeterlidir. Neredeyse her yeni yüzyılda güvenlik kavramına dair yeni tanımlamalar ortaya çıkmış ve tartişmalar yaşanmıştır. 21. yüzyılın ilk başlarında yaşanan 11 Eylül saldırıları güvenlik olgusuna da yeni bir yaklaşım getirmiştir. Yaklaşım olarak teröre karşı savaşın ilan edilmesi ve güvenliğin sağlanabilmesi için terörle mücadelede nasıl bir yol haritasi izlenebileceğine dair uygulamalara yer verilmiştir. Buradan hareketle uluslararası güvenlik, bir ülkenin sınırlarında veya komşu olduğu ülkelerin hudutlarında aktif faaliyette bulunan terör örgütlerini zayıflatma, yok etme ve terörle mücadelede diğer ülkelerle iş birliği içerisinde olma gibi politik uygulamalarla ulusal ve bölgesel güvenliğin sağlanması için gösterilen çabaların tümü olarak tanımlanabilir (Baylis, 2015, ss.164-166).

3. Sambisa ve Mandara Coğrafiyaları Üzerine Genel Bilgiler

Sambisa Ormanı ile Mandara Dağları denilen bölgeler Nijerya'da yer alsa da bölge ülkelerinden Çad ve Kamerun'u doğrudan, Nijer'i de dolaylı ilgilendirmektedir. Bilhassa terör örgütlerinin yuvası haline gelmiş bu bölgelerin toplumsal yaşam alanı olarak kullanılabilmesi için önerilen Sambi-Mandara Güvenlik Eylem Planı'nın hayata geçirilmesi elzemdir.

3.1. Sambisa Coğrafiyası Üzerine

Nijerya'nın kuzeydoğusunda yer alan Borno Eyaleti'ne bağlı Sambisa Ormanı yaklaşık 517 km²lik bir alanı kapsamaktadır. Nijerya, İngiliz sömürge yönetimindeyken İngiliz Yönetimi, 1958 yılında Sambisa Ormanı'nı koruma alanı olarak ilan etmişti. Nijerya bağımsızlığını kazandığında bu bölge koruma alanı olarak Nijerya'ya bırakıldı; ancak bağımsızlığın ilk yıllarında yaşanan anlaşmazlıklar kısa sürede krizlere ve iç çatışmalara dönüştüğünden dolayı Sambisa Ormanı'na yönelik gerekli politik uygulamalar yürütülemedi. Takvimler 1977 yılını gösterdiğinde dönemin Hükümeti, türleri az olan hayvanların korunması için Sambisa Ormanı'nı, Ulusal Av Koruma Alanı olarak tekrar ilan etmiştir. Bu nedenle Sambisa Ormanı bölge halkları tarafından uzun bir süre boyunca çeşitli yabani hayvanlara ev sahipliği yapmakla bilinmiştir (Olaniyan, 2018, ss.1-5).

Sambisa Ormanı, sadece hayvanların yaşadığı bir orman olmamıştır; 1970'li yıllarda turistlerin de uğrak yerlerinden biri olmuştur. Bu yıllarda Sambisa Ormanı, Ngadda ve Yedseram nehirlerinden dolayı turistlerin safari için tercih ettiği yerlerden biriydi; ancak çatışmaların giderek artmasıyla oluşan güvenlik sorunu, turistlerin bölgeye gelmesini azalttığı gibi bir daha bölgeyi tercih etmemelerine de sebebiyet vermiştir. İç çatışmalardan ve anlaşmazlıklardan kaynaklı olarak Nijerya'nın kuzeydoğusunda ortaya çıkan çeteler, etnik temele dayalı örgütlenmeler gibi oluşumlar bölgenin coğrafi ve sosyokültürel yapısını da değişirmiştir (Kausher, 28 Jan. 2022).

Bilhassa 21. yüzyılda Hükümet ile bazı terör oluşumları arasında yaşanan olaylar başta Sambisa Ormanı olmak üzere Borno Eyaleti ve çevre eyaletlerle birlikte komşu ülkeleri de olumsuz etkilemiştir. Bunlardan biri 2002 yılında kurulmuş olan Boko Haram Örgütü'dür. Örgüt, resmi olarak 2002 yılında kurulmuş olsa da tarihsel geçmişi farklı oluşumlardan olmak üzere 1970'li yıllara kadar götürülebilmektedir; fakat birçok sebepten kaynaklı olarak 2009 yılından itibaren Hükümet güçleriyle

karşı karşıya gelmiştir. Boko Haram'ın konuşlandığı bölgelerin başında ise 2013 yılında ele geçirdiği Sambisa Ormanı yer almaktadır. Bu nedenle Sambisa Ormanı zamanla Boko Haram'a ait bölgesel bir komutanlık merkezi haline dönüşmüştür (The Cairo International..., 2019). Sambisa Ormanı'na ait coğrafi konum aşağıdaki harita 1'de gösterilmektedir.

Harita 1. Sambisa Ormanı'nın Coğrafi Konumu

Kaynak: Chris Stein, "VOA: Africa", 2015, <https://www.voanews.com/a/sambisa-forest-nigeria-boko-haram/2728886.html> ve <https://intervention.ng/6072/> (Erişim: 28.07.2023).

Sambisa Ormanı, Boko Haram tarafından Chibok kentindeki bir okulda eğitim gören kızların 2014 yılında bu ormana kaçırılmasıyla uluslararası siyasetin gündemi olmuştur. Özellikle yaklaşık son on yıldır Orman, Boko Haram'ın merkez üslerinden biri olarak kullanılmaktadır, dolayısıyla Örgütün; cephaneliğinde, üyelerine eğitim verilmesinde, askeri ve sivil malzemelerinin kullanımında, infaz kamplarının kurulmasında, ibadet alanlarının inşasında ve operasyonlarının planlanmasında da önemli bir yere sahiptir. Sambisa Ormanı'nda Hükümet güçleri ile Boko Haram arasında defalarca çatışma yaşanmış olsa da Ordu, ormanlık alana hâkim olamadığından ve ormanın devasa boyutlu ağaçlardan oluşmasından dolayı Örgütü tamamen bitirememiştir. Bunların yanı sıra Örgüt üyelerinin ormanı iyi bilmesi, intihar bombacılarının ormanda iyi gizlenmesi, Örgüt tarafından mayınların döşenmesi gibi taktikler Ordunun saldırılarını büyük oranda engelleyebilmiştir. Örgüt üyeleri Orduya veya herhangi bir topluluğa saldırdığında, kaçmak veya yakalanmamak amacıyla Sambisa Ormanı'na dalıp buradan kendilerinin belirledikleri güzergâhlar üzerinden Çad ve Kamerun'a da geçebilmektedirler. Bu geçişlerde zaman zaman Mandara Dağları'ndan faydalanabilmektedirler (Kayode, 29 April 2014).

3.2. Mandara Coğrafyası Üzerine

Mandara Dağları, Kuzey Kamerun ile Nijerya'nın kuzeydoğusunda kuzey-güney sınırı boyunca yaklaşık 200 km uzunluğunda olan bir coğrafi alanı kapsamaktadır. Bölge uzun yıllar boyunca turistler tarafından ilgiyle karşılanmıştır. Yürüyüş alanı, çeşitli spor aktiviteleri, yemyeşil vadiler, muhteşem kaya oluşumları ve tepeler turistlerin ilgi odağı arasında olmuştur. Mandara Dağları'nın yamaçlarında olup turist çeken birçok köyden de bahsetmek mümkündür. Kamerun'un Uzak Kuzey Eyaletine bağlı Rhumsiki köyü ile bölgedeki diğer köylerden Maga, Mora, Cinciye, Koza ve Tourou gibi yerler de turistler tarafından ziyaret edilen alanlar olmuştur. Mandara Dağları, Nijerya ve Kamerun sınır hududu boyunca kuzey-güney doğrultusunda Çad Gölü Havzası'na kadar uzanmakta olup harita 2'de gösterildiği gibidir (David, 2012, ss.3-5).

Harita 2. Mandara Dağları'nın Coğrafı Konumu

Kaynak: <https://i.pinimg.com/originals/cf/5d/84/cf5d84abd6c4cb1c8e0fb786c14cc103.jpg> (Erişim: 07.08.2023).

Uzun yıllar boyunca Mandara Dağları gezip görülecek bir yer olarak anılıyordu; ancak son yıllarda (2014 ve sonrası) Sambisa Ormanı ile birlikte terör yuvasına dönüştüğünden dolayı bölgeye yabancıların ziyareti kesilmiş durumdadır. Bu hususta bilhassa İngiliz Dışışleri Bakanlığı ile diğer birçok ülkenin bakanlıkları Mandara Dağları'na seyahat edilmemesi konusunda yurttaşlarını uyarılmıştır/uyarmaktadır; çünkü bölgede aktif faaliyetler yürüten Boko Haram örgütünün güvenlik açısından önemli bir tehdit oluşturduğunun altını çizmektedirler.

Dolayısıyla güvenli bölge olmadığından yerli halkların da bölgeden göç etmesine sebebiyet vermiştir (Chêtima, 2023, ss.2-6).

Mandara Dağları ve çevresindeki yaşam koşulları milattan öncesine kadar götürülebilmektedir. Dağları çevreleyen ovalar, akarsu vadileri ile tarımsal alanlar insan yaşamı için verimli bir bölge olarak kullanılmıştır. Farklı etnik yapıların yaşadığı bu bölge ve çevresinde zamanla sosyokültürel farklılıklar, iktisadi gelişmeler, siyasi olgular ve tarihsel bir bağın oluştuğundan da bahsedilebilir. Bu nedenle tarihsel araştırmalar kapsamında hareketle Mandara Dağları kısmen Batı, çoğunluklu olarak da Orta Afrika'nın en iyi bilinen bölgelerinden biri olmuştur. Bölgede yaşayanlar ticaretten dolayı bugünkü Orta Afrika Cumhuriyeti, Çad ve buradan da Sudan ile Kuzey Afrika bölgesine kadar olan coğrafyadaki insanlarla ikili ilişkiler kurabilmişlerdir (MacEachern, 2012, ss.27-32).

Uzun bir süre boyunca bölgede ticari ilişkiler ve nüfus yoğunluğu canlılık kazanmıştır; ancak sömürgeciliğin özellikle 19. yüzyılın sonlarından itibaren neredeyse tüm Afrika coğrafyasına yansımaları, doğal olarak Mandara Dağları'nı ve çevresini de olumsuz etkilemiştir. Bilhassa Mandara Dağları'nın yaylalarında yaşayan topluluklar olmak üzere dağların eteklerindeki ve düzlük alanlarındaki insan topluluğu, zamanla yoğun bir sömürü politikası altına girdikleri için bu bölgelerden göç etmek zorunda kalmışlardır. Her ne kadar bağımsızlık hareketlerinin kıvılcım vermeye başladığı 1950'lerden itibaren Afrika ülkeleri bir bir bağımsızlığını elde etmiş veya kazanmış olsalar da Mandara Dağları eski yerleşim düzenine kavuşamamıştır (Maura, 2022, ss.136-138).

2000 yılına kadarki süreçte neredeyse bağımsızlığını kazanmış her bir Afrika ülkesinde iç karışıklıklar ve çatışmalar söz konusu olduğundan, Mandara Dağları gibi önem arz eden yerlere yönelik yatırım uygulamaları sağlanamamıştır. Bu tarihten sonra da ortaya çıkan bazı oluşumlar sadece Mandara Dağları'nı değil, hem bölge ülkelerinin güvenliğini hem de uluslararası güvenliği tehdit altında

birakabilmiştir. Oysaki Mandara Dağları ve çevresi, özellikle tarım, hayvancılık ve gıda alanlarında bölge halklarının vazgeçilmez geçim kaynaklarından biri olmuştur. Bitki örtüsü, yeşil alanı, ovası gibi etkenler de eklendiğinde bölge; Nijerya, Çad ve Kamerun ülkeleri açısından ne ölçüde önem arz ettiğini de gösterebilmektedir; fakat Boko Haram gibi bir örgütün bu bölgede ortaya çıkması, hem bölgenin coğrafyasını hem de uluslararası güvenliği sarsan bir gündem oluşturmuştur (Todou, 2022, ss.69-70).

4. Boko Haram ve ISWAP Sorununun Uluslararası Güvenliğe Etkisi

Boko Haram örgütü, Nijerya'nın kuzeydoğu eyaletlerinden Borno ve çevresinde faaliyet göstermekle önce bölgeyi sonra uluslararası güvenliği tehdit etmeye başladı. Her ne kadar Nijerya için tehlikeli bir örgüt olarak görülse de bugün itibarıyla küresel bir tehdit olarak algılanmaktadır. Yine de en büyük tehlikeye karşı karşıya kalanlar Nijerya ile komşu ülkeleridir. Örgüt, 2002 yılında Muhammed Yusuf liderliğinde kurulmuş olsa da 2009 yılında Nijerya kolluk kuvvetleriyle girdiği çatışmalarda önemli bir nüfus tarafından desteklendiğini de gösterebilmiştir. Yaklaşık 7 yıllık kısa bir zaman zarfında kolluk kuvvetleriyle çatışacak kadar güçlü bir yapıya sahip olmasının arka planında kurulduğu gün değil, esas itibarıyla tarihsel bir geçmişe sahip olduğunu ve kurulduğu bölgede izlemiş olduğu kayda değer stratejik uygulamalarını göstermektedir (Danjibo, 2017, ss.221-222).

Boko Haram sorununun birçok sebebi vardır, dolayısıyla bu sorun tek bir sebeple açıklanamaz. Öncelikle “Batı Dilinde Eğitimin Yasaklanması” amaç edinmiş bir örgüttür. Bu nedenle Nijerya Hükümetinin Batı’yı örnek alıp uyguladığı tüm politikalarına karşı çıkmıştır. Terör eylemlerinden önce uzun yıllar boyunca İslam adı altında bölgede faaliyet göstermiş olmasından dolayı birçok üyeye sahip olduğu da bilinmektedir (Yıldırım-Çınar, 2023, ss.130-131). Bu dönemde iş insanlarından çiftçilere, esnaflardan tarım işçisine, devlet kurumlarında çalışanlardan siyasilere ve bürokratlara kadar birçok kitleye hitap etmeyi başarabilmiştir. Geniş bir kitleye sahip olmasından dolayı eyaletlerdeki vali seçimlerinde bile etkili olabilmiş ve seçimlerde hangi adaya destek verdiyse o aday vali olarak da seçilebilmiştir (Stenzler, 2020, s.13). Borno Valisi Ali Modu Şerif bunun en güzel örneğidir. 2003 ve 2007 valilik seçimlerinde Boko Haram üyelerinden destek alan Şerif, bu destek sayesinde iki kez vali olarak seçilmiştir; ancak seçildikten sonra da o dönem terörle anılmadığından Boko Haram üyelerine valilik bütçesinden maddi destek ile iş imkânları sağlamıştır (Pêrouse de Montclos, 2014, ss.147-150).

Boko Haram hem valilik kanadıyla hem de maddi açıdan durumları iyi olan üyelerinden aldıkları desteklerle yoksul ailelere yardım eli uzatarak o aileleri ve gençlerini kendisine bağlamayı da başarmıştır. Kısacası işsiz gençlere iş olanaklarını sağlayarak, üye esnaflardan alışveriş yaparak, maddi açıdan burslar vererek, medreseler inşa edip İslam adı altında vaazlar vererek ve birçok üyenin aile kurmasına destek vererek kısa sürede geniş bir kitlenin desteğini kazanabilmiştir. Esas itibarıyla bölge halkları, hükümetten alması gereken yardımları Boko Haram örgütünden almıştır. Bu durum ise halkların hükümetten ziyade Boko Haram örgütüne kaymasını sağlamıştır. Bu nedenle Boko Haram sorununun ortaya çıkmasındaki temel faktörlerden biri de Hükümetin kuzeydoğu eyaletlerine yönelik politik uygulamasında aksaklıkların ve yetersizliklerin olmasından kaynaklanmaktadır. Nijerya Hükümeti, dünyanın en önemli petrol ve doğal gaz rezervlerine sahip olmasına rağmen yoksulluk, yolsuzluk, gelir eşitsizliği ve servet eşitsizliği gibi faktörlerden dolayı Boko Haram'ın hedefinde yer almış ve bölgede bir Boko Haram aktörünün güçlenmesini sağlamıştır (Imeokparia, 2023, ss.169-174).

Boko Haram sorununa yönelik önemli gelişmelerden biri de Nijerya'nın iç siyasetindeki anlaşmazlıklardır. Bu anlaşmazlıklar bağımsızlıktan bugüne dek süregelmiştir; ancak 21. yüzyıl kapsamında Nijerya'daki en kötü dönemlerden biri Başkan Goodluck Jonathan dönemi olduğu ileri sürülebilir. 2007 seçimlerini bu bağlamda zikretmek mümkündür. Seçimlere hile karıştığı gerekçesiyle sonuçlara itiraz edilmiş; ancak herhangi bir sonuç alınmamıştır. Bu durum ise ülkede bir kırılma

noktası oluşturmuştur. Seçimleri kazanan Ömer Musa Yar'adua başkan seçildi; fakat çok geçmeden önemli bir hastalığa yakalandı. O'nun yerine devleti temsilen başkan yardımcısı Jonathan yönetmeye başladı. Bu durumdan Boko Haram ile kuzey insanlarından bazıları rahatsızdı; çünkü Jonathan'ın güney bölgesine kıyasla kuzey eyaletlerine yönelik politikasında ayrımlar söz konusuydu ve bölgeye karşı sert politik uygulamalarda bulunuyordu, bu ise rahatsızlık vericiydi. 2009 yılında Boko Haram ile yaşanan çatışmanın arka sebeplerinden biri de bu durumdan kaynaklanmaktadır (Onuoha, 2016, ss.2-8).

Çatışmadan birkaç ay önce Hükümet, aldığı bir kararla ülkede kask takma zorunluluğu kararını onayladı; fakat kask takma ile ilgili herhangi bir denetime henüz başlanmamıştı. Yusuf'un müritlerinden oluşan bir grup, Maiduguri dışında bir cenazeye katılmak üzere yola çıkmışken güvenlik güçlerinin denetim noktasına vardığı ve güvenlik güçleri tarafından kask takmadıkları gerekçesiyle bir tartışma yaşadıkları ileri sürülmektedir. Tartışmanın kısa sürede bir çatışmaya dönüştüğu, çatışmada silahların patladığı ve olay yerinde müritlerden üç kişinin hayatını kaybettiği, ondan fazla müridin de yaralandığı ifade edilmektedir. Bu olay üzerine Yusuf, hükümete açık bir mektup yazarak kırk gün içinde müzakereye başlanmasını, olayların dinmesini istemiştir; ancak hükümet ne Yusuf'un mektubunu ne de olayların yatışmasını dikkate aldı. Bunun üzerine Yusuf ve arkadaşları harekete geçerek 26 Temmuz 2009 günü akşam saatlerinde şehrin birçok noktasında ellerinde ok, yay, kazma, kürek, bıçak ve tüfeklerle eř zamanlı saldırılar düzenlemeye başladılar. Karakollara saldırdılar, güvenlik güçlerinin silah depolarına girmeye çalıştılar, kiliseleri ateşe vererek merkezi hapishaneye hücum edip gardiyanları öldürdüler ve mahkûmları da serbest bıraktılar. Sadece bu geceye mahsus otuzdan fazla polisi öldürdüler. Sabaha karşı şehrin birçok bölgesi Boko Haram tarafından kontrol altına alınmıştı; ancak Hükümet güçleri de çok geçmeden üç gün içinde hem Yusuf'un inşa ettiği cami külliyesini ateşe verdiler hem de onlarca müridi öldürdüler. Olaylardan birkaç gün sonra Yusuf'u da yakalayıp öldürdüler. Aslında Yusuf'un ölümü, Boko Haram'ın terör eylemleri bağlamında doğuşu oldu, denilebilir. Bu olaylardan sonra Örgüt, Sambisa Ormanı'na ve Mandara Dağları'na çekilerek Ebubekir şekayu önderliğinde gerilla taktikleriyle Hükümet güçlerini ve bölgede kendilerine destek vermeyen halkları hedef almaya başlamış oldu (Bauer, 2018, ss.27-29).

2010 yılında hayatını kaybeden Başkan Ömer'in yerine 2011 yılında yapılacak seçimlere kadar Başkan Yardımcısı Jonathan, başkan sıfatıyla görevi devraldı. Görevi devralmasıyla birlikte hem Boko Haram sorunu büyüdü hem de kuzey-güney arasında keskin ayrımlar yaşandı. Böyle bir ortam söz konusu iken 2011 yılında yapılması gereken seçimlere de izin vermeyen ve kendini doğrudan devlet başkanı olarak ilan eden Jonathan, ülkedeki siyasi karışıklığa yeni bir tartışma ve çatışma eklemiş oldu. İşbu politik adım Boko Haram sorununun önce ulusal ve bölgesel sonra da küresel bir soruna dönüşmesine sebebiyet verdi (Onuoha, 2016, ss.3-8).

Başkan Jonathan 2013 yılının Mayıs ayında kuzey eyaletlerinden Borno, Yobe ve Adamava bölgelerinde olağanüstü hal ilan ederek Boko Haram'ı bitirmeyi hedefledi; fakat bu hedef bölge halkları tarafından büyük bir rahatsızlıkla karşılandı. Bunun temel sebebi ise Başkan Jonathan'ın doğrudan Boko Haram'ı hedef almaktan ziyade bölgeye yönelik sert bir politik uygulamaya yer vermiş olmasındandır. Hükümet güçlerinin sivillere karşı sert uygulamaları, şiddet ve işkence gibi eylemler kısa sürede bölgede büyük bir tepkiyle karşılanmıştır, dolayısıyla bu durum doğal olarak bölge halklarının Boko Haram'a destek vermesini sağlamıştır (Asfura-Heim and McQuaid, 2015, ss.48-51).

2014 yılının Nisan ayında Boko Haram üyeleri tarafından 276 öğrencinin kaçırlımış olması küresel çapta büyük bir ses getirmiştir; çünkü bu olayla birlikte Nijerya Hükümetinin bölgede yeterli düzeyde güvenliği sağlayamadığını, Boko Haram adında yeni bir örgütün ne ölçüde tehlikeli olduğunu göstermiştir. Dahası 28 Ekim 2014 tarihinde Başkan Jonathan'ın sözcüsü Reuben Abati'nin BBC'ye verdiği röportaj da tartışmalı bir gündem oluşturmuştur. Kısacası verdiği röportajda Nijerya

Hükûmetiyle birlikte Çad ve Kamerun hükûmetlerinin de Boko Haram ile müzakere yaparak sorunu barışçıl yollarla çözmek istediklerini aktarmıştır. İşbu açıklamayla bölge ve uluslararası kamuoyu Nijerya Hükûmetinin Boko Haram karşısında zayıf kaldığının mesajını almıştır. Hükûmetin bu zayıf duruşu Boko Haram kanadında önemli bir fırsat olarak değerlendirilmiş ve bölgede şeriata dayalı bir devletin Boko Haram önderliğinde kurulabileceğinin işareti olarak da algılanmıştır (___Nigeria says Boko Haram..., 28October 2014).

Çad, Boko Haram'a karşı 2011 yılından itibaren önlem almaya başlamıştır. Bu önlemi hem ulusal hem de bölgesel güvenliği sağlamak adına birkaç adımla ilerletmeye çalışmıştır. Bu doğrultuda Çad Devlet Başkanı İdris Deby, 2012 yılının Mayıs ayında Çad Gölü Havzası'nın güvenliğini sağlamak adına Çok Uluslu Ortak Görev Gücü'nden (MNJTF: Multinational Joint Task Force) oluşan Benin, Kamerun, Nijer ve Nijerya Devlet Başkanları ile yaptığı görüşmede Boko Haram'a karşı MNJTF'nin terörlere mücadele kapsamında geliştirilmesi gerektiğini savundu. Bunun üzerine Afrika Birliği ile temasa geçilerek MNJTF'nin terörlere mücadele kapsamında geliştirilmesi için gerekli adımların atılmasına yönelik onay verilmesini istediler. Kasım 2014'te yapılan toplantı sonrasında MNJTF kuvveti, 2015 yılından itibaren terörlere mücadele kapsamında Afrika Birliği tarafından desteklenmeye başlanmıştır (Doukhan, 2020, ss.3-5).

Kamerun'un Uzak Kuzey bölgesi Boko Haram tehdidiyle anılmaktadır. Kamerun Hükûmeti de Nijerya Hükûmeti gibi kendine ait bu bölgeye yönelik yatırımları göz ardı etmekte ve bölgede güvenliği sağlamakta yetersiz kalmaktadır. Kamerun'un da 2011'den bu yana Boko Haram ile mücadele ettiği bilinmektedir. Nijer ile birlikte bölgedeki dört ülkenin (Nijerya, Kamerun, Çad, Nijer) Boko Haram ile imtihanı on yıldan fazladır devam etmektedir. Kamerun Hükûmetinden kaynaklı çatışmaların orantısız bir şekilde sürdürüldüğü 2023 dünya raporuna yansımıştır. Rapora göre; hem silahlı örgütler hem de Hükûmet güçleri arasında Kamerun'un Anglophone bölgelerinde ve Uzak Kuzey bölgesinde çıkan çatışmalarda orantısız güç kullanımının olduğu dikkat çekilmektedir. Özellikle Hükûmet güçlerinin bölgede aktif faaliyetler yürüten Boko Haram ve ISWAP örgütlerine karşı gerçekleştirdiği operasyonlarda bölge halklarına yönelik genelleyici bir politika sergilediği, bu nedenle de örgütten olmayanlara da zarar verdikleri ileri sürülmektedir. Buna ek olarak bölge halklarına yönelik çok sayıda haksız göz altılarının olduğu, sivil toplum ve muhalefet partilerinin faaliyetlerine kısıtlamaların getirildiği, insan hakları ihlallerinin çok fazla olduğu gibi hukuksuz faaliyetlere yer vermiştir (___Cameroon: Events of., 2023).

2015 yılında Örgüt lideri Şekayu, Irak-Şam İslam Devleti'ne (İŞİD) bağlı olduklarını duyurdu. Bu bağlılıkla birlikte Boko Haram, sadece kıtada değil, uluslararası alanda da güvenliği tehdit edici bir terör örgütü olarak görüldü. Aslında Boko Haram bir yandan genişlediğini gösterirken diğer taraftan içte bir anlaşmazlık yaşadığını da 2016 yılında göstermiştir. Kurucu liderin oğlu Ebu Musab el-Barnavi'nin Şekayu ile girdiği liderlik tartışması kısa sürede büyüdü ve bir kriz olarak Örgütün içinde patlak verdi. Bunun üzerine Barnavi ve destekçileri Boko Haram'dan ayrılarak aynı yıl Batı Afrika İslam Devleti olarak bilinen ISWAP Örgütünü kurdu. Böylece Boko Haram sadece bölge hükûmetleriyle değil, artık kendinden bir parça olan ISWAP ile de çatışmalara girmiş oluyordu. Netice itibariyle Boko Haram'ı en çok zorlayan aktörlerden birinin ISWAP olması da Boko Haram'ın bölgedeki gücünü az da olsa zayıflatabilmiştir. Dolayısıyla Sambisa Ormanı ile Mandara Dağları'nı da iyi bilen ISWAP örgütü bu bölgelerde Boko Haram'ı zorlayabilmiştir (Milton ve Al-Ubaydi, 2015, ss.4-6).

Hem bölge halklarından hem de Boko Haram'dan ISWAP örgütüne geçen eleman sayısı da oldukça fazla olmuştur. Boko Haram'ın 2016 yılından beri sivillere yönelik orantısız saldırıları, zulmü, taciz ve tehditleri örgüt içinde ve bölge halkları nezdinde ters tepmiş ve buna karşı ISWAP örgütüne katılımlar gerçekleşmiştir. Boko Haram ile ISWAP arasında yaşanan çatışmalar 2017'den 2021'e

kadar şiddetli bir şekilde artmıştır. Mayıs 2021’de ISWAP ile Boko Haram arasında Sambisa Ormanı ve çevresinde çıkan çatışmada Boko Haram lideri Şekayu, yakalanmak yerine üstündeki yeleği patlatarak intihar etmiştir (Glazzard, 2023, s.18). Liderin ölümü Boko Haram üyelerinden bazılarının ISWAP’a katılmasına yol açtığı gibi bölgede Boko Haram’ın zayıflamasına da sebebiyet verebilmiştir. Şekayu’nun ölümünden sonra Örgütün faaliyetleri İbrahim Bukara Doro ve Bukara Sahalaba tarafından bir yıl yürütüldükten sonra Boko Haram’ın liderliğini Mayıs 2022 tarihinden bu yana Ebu Umaimata üstlenmiştir. Doro ve Sahalaba arasında kriz yaşandığı için örgüt içinde anlaşmazlıklar yaşanmıştır. Sahalaba, ISWAP örgütüyle uzlaşmak adına Doro’ya baskı uygulamıştır. Bundan dolayı yaşanan anlaşmazlık kısa sürede bir krize sonrasında da Doro tarafından Sahalaba’nın öldürülmesi emri verilmiştir; ancak bu emir örgütü küçük çapta da olsa ikiye bölmüştür. Borno eyaletinin Bama yerel yönetim bölgesindeki Gazuwa yakınındaki bir hücre Doro’nun emrine tepki göstererek emrin uygulanmasına karşı çıkmıştır. Bu nedenle bölgenin güvenliği konusunda bölge halkları büyük endişe taşımaktadırlar (International Crisis Group, 30 May 2023).

Bugün gelinen noktada Boko Haram eskisi kadar güçlü olmasa bile bölgede güçlü bir aktör olarak ISWAP yer almaktadır. Bu açıdan hem Nijerya’nın hem de kıtanın güvenliğini tehdit edici birer aktör olarak görülmektedirler. Sadece güvenlik unsuru tehdit altında değildir. Eğitim, sağlık, ekonomik, tarımsal faaliyetler ve gıda güvenliği de tehdit altındadır. Son yıllarda Nijerya’nın kuzeydoğu bölgesinin Yobe, Borno ve Adamava eyaletlerinde meydana gelen sellerden dolayı 320 kişinin hayatını kaybetmiş olması da hükümetin ne ölçüde bölgeden uzak kaldığının ve güvenlik boşluğu oluştuğunun bir göstergesidir (Amnesty International, 2023, s.23).

Dolayısıyla Nijerya, güvenlik konusundaki sınavını gözden geçirmesi gerekmektedir. Bu güvenlik sınavının başat konularını ise Sambisa Ormanı ile Mandara Dağları oluşturmaktadır. Başta Nijerya Hükümeti olmak üzere komşu ülkelerden Nijer, Çad ve Kamerun’un da Sambisa ile Mandara coğrafyalarına yönelik uluslararası güvenliği de sağlayacak bir eylem planı hazırlamalıdır; nihayetinde bölgenin ve kıtanın güvenliği uluslararası güvenliği ilgilendirdiğinden bu eylem planının ivedilikle hayata geçirilmesi gerekmektedir. Bu hususta Afrika Birliği’ne de görev düşmektedir (Amadou ve Foucher, 2022, ss.6-11).

2015’ten bu yana Afrika Birliği Boko Haram’a ve bölgedeki diğer örgütlenmelere karşı MNJTF üye ülkeleri desteklemektedir. MNJTF’ye teknik ve lojistik destek sağlayan Afrika Birliği, MNJTF ülkelerine yapılan yardımı koordine etmek ve yönetmek amacıyla Barış ve Güvenlik Konseyi’ne bağlı stratejik bir destek hücresi kurmuştur. 2018 yılında Afrika Birliği ve Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) iş birliği çerçevesinde Çad Gölü Havzası Komisyonu tarafından İstikrar, İyileşme ve Dayanıklılığa Yönelik Bölgesel Stratejinin Geliştirilmesini ön gören bir birimin kurulmasına tam destek vermiştir (Adela, 2023, ss.97-99).

2018 yılından bu yana Bölgesel İstikrar, İyileşme ve Dayanıklılık Stratejisi kapsamında MNJTF’ye üye ülkeler, bölgeyi güvenlik açısından tehdit eden Boko Haram ve ISWAP örgütüne karşı mücadele etmektedirler. Bu hususta Afrika Birliği ve BM gibi küresel kuruluşlar da güvenliğin ne ölçüde önemli olduğunun farkındadırlar. Çad Gölü Havzası’nın güvenliğinin sağlanması adına Çad’ın başkenti Encemine’de Temmuz 2023 tarihinde 4. Çad Gölü Havzası Valileri Forumu kapsamında Afrika Birliği destekli Değişen Güvenlik Bağlamında Barış için Yeni Fırsatlar konulu bir forum gerçekleşmiştir. Forumda ele alınan konulara bakıldığında; bölgede ortaya çıkan güvenlik sorununa yönelik çözüm odaklı çabaların artırılmasına, bölge halklarının yeniden entegrasyonu için çalışmaların genişletilmesine, yerinden edilmiş insanların dönüşü için gerekli adımların atılmasına yönelik çabanın gösterilmesine, tarım ve hayvancılık alanlarına eğilip halkın geçim kaynağını güven altına alınmasına gibi kararlara imza atmışlardır (African Union, 05 July 2023).

Bu kararlar doğrultusunda şunu ifade etmek gerekir; bölge ülkeleri, özellikle terör yuvasına dönüşmüş Sambisa Ormanı ile Mandara Dağları'na yönelik güven verici bir politik adım atmalıdır. Bu hususta atılacak güvenlik temelli politik adımları Sambi-Mandara Güvenlik Eylem Planı adı altında uygulamaya koymaları öngörülebilir.

5. Boko Haram ve ISWAP Sorununun Uluslararası Güvenliğe Etkisi

Bu planın güvenlik açısından nasıl bir katkı sağlayabileceği hususu göz önünde bulundurularak beş alt başlıkta ele alınıp açıklanması uygun olacağı düşünülmüştür. Bu alt başlıklar; hedefler, ulusal iş birliği, sosyokültürel güvenlik, bölgesel ve küresel iş birliği ile beklenen sonuç başlıklarıyla oluşmaktadır.

5.1. Hedefler

Sambi-Mandara Güvenlik Eylem Planı'nın öncelikli hedefi; terör örgütlerine karşı korku ile yaşayan, devletin güvenliği sağlama konusunda endişeli olan ve çaresiz kalan yurttaşlara, devletin güvenlik konusundaki dirayetini/güçlülüğünü göstermeye çalışmasıdır. Bu yönleriyle hedefin özü "birey güvenliğini" öncelemeyi sağlamaktır. Çünkü birey güvenliğine yönelik atılan/atılması planlanan her türlü politik karar, esasında ulusun güvenliğini güvence altına almış olacaktır. Birey odaklı başlatılacak olan güvenlik adımları ailenin, toplumun ve ulusun güvenliğini de koruma altına alır. Bu unsurların güvenliğinin sağlanabilmesi için belli başlı faktörlerin sağlam temellere dayandırılması gerekir. Siyasi istikrarsızlık, ülke içi şiddet sayısındaki artış oranları, güvensizlik düzeyi, cinayet sayılarındaki artışlar, terör saldırıları ile ekonomik eşitsizlik gibi önemli konuların sağlıklı bir politikayla yürütülmesi gerekir; çünkü zikredilen tüm bu hususlar güvenliği tehlike altına atan ve sarsan faaliyetlerin başında gelmektedir. Bu politikanın sağlıklı yürütülebilmesi için dünya ülkelerinin güvenlik politikalarını incelemek ve en güvenli ülkelerin politikalarına değinmek, bu eylem planı için önemli bir rol model olacaktır (Nweke, 2011, ss.105-111).

Küresel Barış Endeksinin 2023 raporu, 163 ülkenin güvenlik açısından ne oranda güvenli olup olmadığını araştırdı. Rapora göre en güvenli beş ülke sırasıyla; İzlanda, Danimarka, İrlanda, Yeni Zelanda ve Avusturya'dır. Rapor Afrika kıtasındaki ülkelere de yer vermiştir. Özellikle Sahra-altı ülkelerinden 44 ülkeyi incelemiştir. En güvenli ülkeden başlamak üzere en güvensiz ve çatışmalı ülkelere doğru bir sıralama yapmıştır. Kıtadaki ülkelere göre en güvenli ilk beş ülkenin sıralaması şöyledir; Morityus, Gana, Gambiya, Botswana ve Sierra Leone olarak belirtilmiştir. En güvensiz ülkelerden Çad Cumhuriyeti 34. sırada, Nijer 35. sırada, Kamerun 36. sırada yer alırken Nijerya 37. sırada yerini almıştır, dolayısıyla bu dört ülke güvensiz ülke olarak sondan ilk on ülke içerisinde yer almaktadır (Global Peace Index, 2023, s.19).

Yukarıda zikredildiği gibi güvenlik açısından birinci sırada yer alan en güvenli ülke İzlanda'dır; ancak güvenliğe bağlı olarak çatışmaların ve güvensiz ortamların oluşmasındaki ana faktörlerin başında değeri yüksek ham madde kaynakları gelmektedir. İzlanda'nın güvenli ülke olarak ilk sırada yer almasının nedenlerinden biri de ülkenin ham madde kaynakları bakımından fakir olmasından kaynaklanmaktadır. Nihayetinde genellikle ham madde kaynaklarının fazla olduğu coğrafyalarda çatışmalar ve buna bağlı güvensiz ortamlar oluşmaktadır; fakat en güvenli dördüncü ülke olarak Yeni Zelanda'nın istisna olduğu görülmektedir. Yeni Zelanda, ham madde kaynakları bakımından zengin bir ülkedir. Petrol, altın, doğal gaz ve kömür bunlardan bazılarıdır. Değeri yüksek ham madde kaynaklarına sahip olmasına rağmen en güvenli dördüncü ülke olarak raporlara yansması önemli bir noktadır. Yeni Zelanda'nın güvenlik politikasında, ulusal güvenlik ile istihbarat alanları her şeyden önce gelmekte olup bu alanlara yönelik uzun vadeli planlamalar yapılmaktadır. Bunlara ek olarak siber güvenlik, stratejik kriz yönetiminde izlenmesi gereken adımlar, terörle mücadeleye ilişkin uyulması gereken yasal çerçeveler ve ulusal güvenliğe odaklanarak güvenliğin sağlanması için bağlı kalınması gereken faktörler yer almaktadır (International Energy Agency, 2023, ss.15-18).

Esas itibariyle tüm dünya devletlerinin ulusal güvenlik politikalarında yer alan bu maddelerin Yeni Zelanda'da etkin bir şekilde işleniyor olmasının nedenlerinden biri, hükümetlerin güvenlik politikalarına ciddi anlamda bağlı kalmalarından ve usulüne göre bu politika kararlarını uygulamalarından kaynaklanmaktadır. Bu doğrultuda Nijerya, Çad, Nijer ve Kamerun gibi ülkelerin terörle mücadele kapsamında ulusal güvenlik politikalarına gerçek anlamda bağlı kalmalarının sağlanması bu eylem planının hedefleri arasında olmalıdır. Kısacası ulusal güvenlik stratejilerinde var olan tüm maddelere bağlı kalınarak hem ulusal hem de bölgesel güvenliğin sağlanabilmesi en önemli hedefler arasındadır. Nihayetinde Nijerya ve diğer üç ülke bu hedefleri gerçekleştirmede kararlı olduktan sonra ülke çapında ulusal iş birliği adımına da yer vermelidirler.

5.2. Ulusal İş Birliği

Ulusal iş birliği girişimi hükümet yetkilileri tarafından başlatılmalıdır. Nijerya Hükümeti kuzeydoğu bölgesine yönelik sürdürülebilir ve kalıcılığını koruyabilir bir güvenlik politikası yürütmelidir. Sambi-Mandara Güvenlik Eylem Planı'nın ikinci aşaması olan ulusal iş birliği adımı, bu bağlamda önemli olacaktır. Hükümetin iş birliği kapsamında bölgeye yönelik güvenliği ve sürdürülebilir barışı sağlamak adına önce bakanlıklarla sonra sivil toplum kuruluşlarıyla ve kanaat önderleriyle koordineli yürütmelidir. Bu doğrultuda bölgeye özel olarak bütün bakanlıklarla (45 bakanlık) iş birliği içerisinde olması gerekmektedir (National Security Strategy, 2020, ss.8-10).

Kuzeydoğu bölgesine yönelik özel olarak 12 bakanlıkla iş birliği içerisinde girmesi bile başlangıç için önemli bir adım olacaktır (Ministries Nigeria, e.t. 27.08.2023). Güvenlik açısından İçişleri Bakanlığı, Savunma Bakanlığı ve Hava Bakanlığı'nın bölgeye yönelik orantısız güç kullanımını durdurmalı ve ılımlı bir politikaya geçiş sağlamalıdır. Ekonomik bağlamda Su Kaynakları ve Kırsal Kalkınma Bakanlığı, Çalışma ve Üretkenlik Bakanlığı, Maliye ve Ekonomik Kalkınma Bakanlığı ile Sanayi Bakanlığının bölgeye yönelik daha geniş çaplı iş imkânlarına yer vermesini ve bölgenin kalkınmasını sağlayacak adımların atılmasını öncelermelidir. Alt yapı ve çevre düzenlemesi için Ulaştırma Bakanlığı ile Çevre Bakanlığının faaliyetlerini yoğunlaştırmalıdır. Adalet Bakanlığı, Sağlık ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Kültür Turizmi ve Ulusal Yönlendirme Bakanlığı, Eğitim ve Gençlik Kalkınması Bakanlığı bölgede Sambi-Mandara Güvenlik Eylem Planına özel yoğun bir faaliyet içerisinde girmelidir. Özellikle sivil toplum kuruluşlarıyla, bölgenin kanaat önderleriyle, eğitimci gruplarla, akademisyenlerle, dernek ve vakıf yöneticileriyle ve bölge imamlarıyla birlikte hareket edip ulusal iş birliği kapsamını güçlendirmelidir (The UN Office for the Coordination, 2023, ss.5-12/17-20).

Bilhassa Sambisa Ormanı ile Mandara Dağları'nın güvenli bölge olması konusunda İçişleri Bakanlığı, Savunma Bakanlığı ve Hava Bakanlığının faaliyetlerini yoğunlaştırıp terör yuvası olmaktan çıkartılmalı ve bu coğrafyalara yönelik Çevre Bakanlığınca yeni düzenlemeler yapılmalıdır, dolayısıyla tarihsel geçmişte olduğu gibi bu alanlar tekrar güvenli bir şekilde halka açık hale getirilmelidir. Terör örgütlerine yönelik bu kapsamda başlatılacak faaliyetler, elbette ki bölge halklarına zarar verilmeden yapılmalı ve çok etnikli, çok kültürlü halkın değerlerine saygı gösterilmelidir. Zira bölgenin sosyokültürel yapısını göz önünde bulundurmadan bu tür girişimlere de başvurmamalıdır.

5.3. Sosyokültürel Güvenlik

Sosyokültürel unsurların ve yapıların her toplum tarafından önem arz ettiği düşünülüğünde, bu unsur ve yapılar üzerinden yaşanan çatışmaların yoğunluğu ile buna yönelik atılacak politik uygulamaların işleyiş adımları da göz ardı edilmemelidir. Hükümetler toplumun refahı ve güvenliği için politikalar üretmekle ve yürütmekle görevli iken, bu görevi bilinçli veya bilinçsiz olarak aksatan veya göz ardı eden bazı liderlerin varoluşları, o ülkenin güvenliğini de tehlikeye sokabilmektedir. 1948 yılında Evrensel İnsan Hakları Bildirgesi'nde sosyal güvenliğin korunmasına yer verilmiş olup buna bağlı olarak kültürel yapıların da koruma altına alınması en önemli adımlardan biri olmuştur. Ailenin

korunması, çalışma hakkının sağlanması, çevre ve konut hakkının düzenlenmesi, gençliğin korunması, eğitim, sağlık, demografik ve nüfus yoğunluğunun denetlenebilir olması gibi faktörler sosyal güvenliğin temelini oluşturduğu gibi bir ülkenin kültürel odaklı ulusal güvenliğinin sağlanmasının da temelini oluşturmaktadır (United Nations, 1948, s.46).

Sosyal unsurların yanı sıra kültürel yapıların güvenliği de önemlidir. Din, dil, ırk, etnik, mezhep ve ideoloji gibi yapıların önemi, hiçbir toplum tarafından yadsınamaz bir gerçektir. Hükümetlerin bu tür unsur ve yapılara yönelik uyguladığı veya uygulayacağı eşitlik dışı politik adımlar kısa sürede yoğun bir çatışma evresinin ortaya çıkmasına sebebiyet verebilmektedir. Nihayetinde Nijerya'nın kuzeydoğu bölgesinde yaşanan çatışmanın sebeplerinden biri de sosyokültürel güvenliğin sağlanamaması ve göz ardı edilmesinden kaynaklanmıştır. Bilhassa Başkan Jonathan dönemi bu hususta örnek teşkil etmektedir. Jonathan sonrası hiçbir hükümet Jonathan'ın uygulamış olduğu ırkçılık politikalarını uygulamamıştır (Oladimeji, 2019, s.355).

Buna rağmen Nijerya terörden arındırılmamıştır. Arındırılmamasının asıl sebeplerinden biri terörü bitirmekten ziyade bölge halklarının sosyokültürel unsur ve yapılarına yönelik sağlıklı bir politikanın uygulanmıyor veya yürütülemiyor olmasındandır. Bilhassa bireyin, ailenin ve gençliğin korunamaması bu açıdan zikredilebilir. Aile planlamasının göz ardı edilmesi; bireyi, aileyi, gençliği, toplumu ve ülkeyi olumsuz etkileyebilmekte buna karşın terör gruplarını güçlendirip büyütebilmektedir. Aile planlamasının göz ardı edilmesinden kaynaklı olarak yasa dışı evlilikler, gayri resmi doğumlar, çevre güvensizliği, terk edilmiş çocuk sayısının fazlalığı gibi sorunlar oluşabilmektedir (Sato and Elewonibi, 2021, ss.7-8).

Netice itibarıyla kontrolsüz doğum ve yasa dışı evliliklere yönelik bir güvenlik politikasının ivedilikle uygulanması Sambi-Mandara Güvenlik Eylem Planı kapsamında üzerinde en çok durulması gereken konulardan biri olmalıdır. Dahası etnik, dini, dil ve mezhepsel yapılara karşı ırkçı bir politika uygulamaktan da uzak durulmalıdır. Ayrıca bölge halklarına iş imkânı, konut hakkının tanınması, sağlık ve eğitim gibi unsurların ivedilikle sağlanması adına güvenli bir bölge oluşturulması için Sambisa Ormanı ile Mandara Dağları'ndan başlamak üzere kuzeydoğu bölgesine yatırımlar yapılmalı ve bölgesel iş birliği de sağlanmalıdır.

5.4. Bölgesel ve Küresel İş Birliği

Nijerya merkezli; ancak Nijer, Çad ve Kamerun devletlerinin sınırlarında da aktif faaliyet gösteren Boko Haram ve ISWAP örgütleri, her dört ülkenin güvenliğini yüksek oranda tehdit etmiş durumdadır. Sambi-Mandara Güvenlik Eylem Planı kapsamında hareket etmesi önerilen Nijerya Hükümetinin, aslında bu üç bölge devletleriyle de iş birliği içerisinde olmalıdır. Boko Haram ve ISWAP örgütlerine karşı sadece Nijerya'nın mücadele etmesi, ne bölgesel güvenliği ne de küresel güvenliği sağlama konusunda yeterli olacaktır. Bu nedenle dört ülkenin bir araya gelerek başta terör yuvası haline dönmüş Sambisa ve Mandara coğrafyalarını güvenli bölgeye dönüştürmesi gerekmektedir. Nihayetinde Nijerya'nın ulusal anlamda (hedefler, ulusal iş birliği, sosyokültürel alanlar) uygulaması gereken politikaları Nijer, Çad ve Kamerun devletlerinin de uygulaması gerekir. Bu aşamadan sonra bölge devletleri bölgesel iş birliği kapsamında önceliği askeri alana vermelidir. Terör örgütlerinin yoğun olduğu bölgeye yönelik güvenlik tedbirlerinin artırılması sağlanmalı; ancak sivillere yönelik sert politik uygulamalardan kaçınmalıdır (Daban, 2022, ss.92-95).

Sivillerin terör örgütleriyle bağlantıları kanıtlanmadıkça sivillere karşı hiçbir şekilde sert müdahalede bulunulmamalıdır, dolayısıyla halk arasındaki söylemler üzerinden değil, devletin istihbarat ve güvenlik güçlerince terör örgütleriyle bağlantılı oldukları kanıtlanan belgeler üzerinden harekete geçilmelidir. Bu politik kararlar ışığında Sambisa Ormanı ve Mandara Dağları'nın halka açık bir alan haline getirilmesi için çaba gösterilmelidir. Nitekim devletin/devletlerin gücü hem orman ve dağları kontrol altına alabilecek hem de bu coğrafi alanlarda aktif alanlar açabilecek güçtedir. Söz konusu Nijerya, Afrika'da orta büyüklükte bir güç olarak kabul edilmektedir. Nihayetinde bölge ülkeleriyle

iş birliği yapmayı başarırsa hem ulusal güvenliği hem de bölgesel ve uluslararası güvenliği yüksek oranda sağlamış olacaktır (African Development Bank, 2023, ss.17-23).

Küresel iş birliği kapsamında atılacak adımlar da önemlidir. Sambi-Mandara Güvenlik Eylem Planı'nın tüm aşamaları başarıyla sağlandıktan sonra bölge devletlerinin “ortak sorun için ortak iş birliği” sloganıyla hareket edip teröre karşı mücadeleyi sonuna kadar götürmelidir. ECOWAS (Batı Afrika Devletleri Ekonomik Topluluğu) bu konuda iyi bir seçenek olabilir. Afrika Birliği'nin desteğiyle ECOWAS Başkanı Nijerya Cumhurbaşkanı Bola Tinubu önderliğinde küresel iş birliği girişimleri sağlanmalıdır. Küresel anlamda ABD, Rusya ve Çin, Avrupa nezdinde İngiltere ve Fransa ile teröre karşı iş birliği sürecini başlatmalıdırlar. Nihayetinde ülkelerin çıkarları söz konusu olduğundan dolayı bu girişimler oldukça zor olacaktır; ancak hangi devletler daha çok destek sağlayabilecekse o devletlerle iş birliği imkânı sürdürülebilir olmalıdır.

Nijerya, ABD'nin önemli bir güvenlik ortağıdır. Bu hususta ABD, terör örgütlerini bertaraf etmek amacıyla Nijerya'ya destek vermektedir; ancak görünen o ki bu destek ya yetersiz kalmakta ya da verilen destekler Hükümet kanadında saklı kalarak başka alanlara harcanmaktadır. ABD'nin Nijerya'ya yönelik diğer yardımlarına bakıldığında; iyi yönetimi teşvik etmek, demokratik kurumları güçlendirmek, sağlık ve eğitim hizmetlerinin sağlanmasında kurumsal kapasiteyi geliştirmek gibi faaliyetlerine değinilmektedir; fakat bu sayılanlar tam manası ile uygulanmış olsa muhakkak ülkede ve bölgede gelişen bir süreç olurdu. Bu nedenle Tinubu Hükümeti, yapılan veya yapılacak bu tür yardımları açık ve şeffaf bir şekilde uygulamaya koymalıdır (U.S. Department of State, 21 August 2023).

Rusya'nın da Afrika'ya yönelik savunma ve askeri iş birliği konularında anlaşma sağladığı ülkeler var. Nijerya'ya radikal örgütlere karşı destek verdiği, bu yönüyle de askeri ve savunma anlaşmaları yaptığı bilinmektedir. Son birkaç yılda gelişen askeri darbelerle bakıldığında Afrika hükümetlerinin de Rusya'ya karşı ılımlı bir politika izlediği görülmektedir. Çin'in Nijerya ile ilişkilerinin başında ekonomi programları gelse de son yıllarda Nijerya'ya askeri teçhizat kapsamında tank ve top gibi savaş malzemelerini de satmaktadır. Dolayısıyla savunma ve güvenlik iş birliği kapsamında Çin'in de Nijerya ve bölge ülkelere yönelik önemli politikalar yürüttüğünden bahsedilebilmektedir. ABD, Rusya ve Çin gibi küresel aktörlerin Nijerya ve bölge devletlerine verdiği veya vereceği destekler elbette ki kayda değerdir; ancak bu desteğin alınabilmesi için denge politikasının izlenmesi gerekmektedir (Oshodi, 2022, ss.66-68).

5.5. Beklenen Sonuç

Sambi-Mandara Güvenlik Eylem Planı'nın son aşaması ‘Beklenen Sonuç’ kısmıdır. Bu kısımda Eylem Planı'nın ilk dört aşamasının gerçekleştirilmiş olmasıyla ortaya çıkacak olan ulusal, bölgesel ve uluslararası güvenliğin ne oranda sağlandığıdır. Hedeflerin belirlenerek uygulamaya konulması, ulusal iş birliği kapsamında adımlar atılması, sosyokültürel güvenliğe yönelik ılımlı politikalar yürütülmesi ve akabinde hem bölgesel hem de küresel iş birliği olanaklarıyla hareket edilmesi sonucunda Boko Haram ve ISWAP örgütlerinin bölgede yüksek oranda bir kırılma yaşayacağı şüphesizdir. Bu kırılmanın odak noktası ise Sambisa Ormanı ve Mandara Dağları'nın kullanıma ve halka açık hale getirilmesiyle ortaya çıkacaktır.

Tarihsel geçmişten bilindiği gibi Sambisa Ormanı ile Mandara Dağları özellikle yabancı turistlerin çok ziyaret ettiği bölgelerden biriydi. 2000 sonrası dönemde ormanın ve dağların terör yuvasına dönüşmesinde yanlış yapılan siyasetin faturası ağır olmuştur, dolayısıyla bu faturanın bedeli sadece Nijerya'yı değil, bölgeyi ve uluslararası güvenliği de etkisi altına almıştır. Netice itibarıyla özellikle bölge hükümetlerine çok görev düşmektedir; ancak en büyük görev Nijerya'nındır. Bölge ülkelerinin ‘ortak sorundan ortak iş birliğine’ sloganıyla hareket etmesi zor bir politik birleşim olabilir; çünkü Nijer, Çad ve Kamerun gibi eski Fransız sömürgelerinin Fransa ile ikili ilişkileri düşünüldüğünde, bu bölgede Fransa'nın zayıf bir aktör olarak kalmak istemediğini aktarmak yerinde olacaktır. Bilhassa son yıllarda bu bölgelerde yaşanan askeri darbeler ve Fransa'ya karşı tepkiler göz önünde

bulundurulduğunda Boko Haram ve ISWAP gibi örgütlenmelere Fransa'nın karşı çıkışından ziyade dolaylı olarak destek verebileceği ve kendisine tepki gösteren bölge hükümetlerine karşı örgütlerle iş birliği yapabileceğini de unutmamak gerekir. Esas itibarıyla sadece Fransa değil, kıta dışı veya bölge devletleri dahi Nijerya Hükümetine karşı negatif bir politika izleyebilir. Bu noktadan hareketle önemli olan orta büyüklükte bir güç olarak kabul edilen Nijerya'nın Sambi-Mandara Güvenlik Eylem Planını veya buna benzer ortaya koyabileceği başka eylem planlarıyla ülkesinde sürdürülebilir barışı ve güvenliği sağlamak adına ılımlı politikalar yürütebilmesidir. Bu nedenle yeni hükümete/Tinubu Hükümetine büyük görevler düşmektedir (BBC, 12 June 2023).

Sonuç

Uluslararası güveniğin sağlanmasında tek bir aktörün etkisi elbette ki yetersiz kalacaktır; ancak ulusal güveniğin korunmasında bu etkinin yetersiz kalacağından bahsedilemez. Nijerya'nın ulusal güveniğinin sağlanması için Tinubu Hükümetinin alması gereken kararlar önemlidir. "Önce insan, sonra devlet" sloganıyla hareket edip güvenlik üzerine önemli kararlar alıp uygulayabilir. Daha açık bir ifadeyle güveniğin sağlanması ve barışın sürdürülebilir olması açısından insanı merkeze alan bir politik uygulamaya yer vermelidir. Bu hususta Şeyh Edebalı'nın insanı yaşat ki devlet yaşasın düşüncesinin ne kadar önemli olduğu, uluslararası güveniğin tehdit altına alınmasıyla bir kez daha anlaşılmıştır. Söz konusu insan odaklı bir politik uygulamanın hayata geçirilmesi zor bir eylem değildir; ancak bu eylemin zorluğu, liderlerin harekete geçmiyor olmasından kaynaklandığını ileri sürmek mümkündür.

Nijerya'nın yer altı ve yer üstü kaynakları ile bulunduğu coğrafi konumu göz önünde bulundurulduğunda, sadece petrol ve doğal gaz alanında dünya sıralamasının önemli bir yerinde olduğu gözlemlenmektedir. Bu durum bile başlı başına ekonomik açıdan ne oranda zengin bir ülke olduğunu gösterebilmektedir. Oysaki raporlar ve çalışmalar Nijerya'nın en fakir ülkeler grubunda yer aldığını belirtmektedir. Dünya Bankası'na göre Nijerya'daki yoksulluk seviyesi giderek artmış durumdadır. 2000-2014 yıllarındaki ekonomi durumu bir nebze de olsa iyi gibi görünmüş olsa da 2015-2022 yıllarındaki ekonomi durumunun kötüleştiği ve ülke halklarının giderek fakirleştiğini ortaya çıkartmıştır (The World Bank, 2024). Esas itibarıyla Hükümet kanadının ve yandaşlarının aşırı zenginliği ülkenin zengin olduğunu gösterirken, halkların yoksullukla ve yer yer açlıkla anılıyor olması ise ülkenin fakir olduğunu göstermektedir. Ekonomik eşitsizlik veya dengesizlik olarak görülen bu resmi Tinubu Hükümetinin eylem planı kapsamında düzeltilmesi gerekir. Dahası kuzey halklarının güney halklarına göre daha yoksul olması da göz önünde bulundurulduğunda, önceki dönem devlet başkanlarının ülke sınırlarında uyguladığı kuzey-güney ayırımının yapılmış olduğunu göstermektedir. Nihayetinde insan güveniğinin temelinde ekonomik refahın iyi oluşu yatmaktadır. Ekonomik açıdan refahın sağlanması güveniği de olumlu etkileyebilmektedir. Bugün gelinen noktada Boko Haram ve ISWAP gibi örgütlerin üye sayılarını artırmadaki en temel dayanakları kendilerine katılanlara ekonomik destek sağlamaları olmuştur. Bu nedenle Tinubu Hükümetinin güveniği sağlama ve barışı koruma adına insan odaklı ekonomik paket programlarına yer vermelidir.

Ülke çapında ulusal iş birliği olanaklarına da açık olmalıdır. Nijerya'da çok sayıda dernek, vakıf kısacası sivil toplum kurum ve kuruluşları bulunmaktadır. Tüm bu kurum ve kuruluşları denetleyebilecek veya bir araya getirebilecek bir birim oluşturmalı ve bu birim üzerinden güvenlik odaklı iş birliği süreci başlatmalıdır. Bu hususta muhalefet ve ana muhalefetten de destek almak adına kendi siyasi parti işleyişini etkilemeden, tamamen ulusal güveniği ilgilendiren konular üzerine istişareler yapmalı ve düzenli toplantılarla fikir alışverişinde bulunmalıdır. Özellikle aile planlamasına önem verilmeli ve bu konuda en ufak bir taviz verilmemelidir. Nihayetinde insan güveniği ilk ailede başlar ve toplumda devam eder. Bu nedenle evlilik dışı doğum süreçlerine ve yasa dışı evliliklere karşı toplumsal programlara yer vermelidir.

İnsan merkezli programların yanı sıra coğrafi odaklı faaliyetler de yürütülmelidir. Nijerya, coğrafi olarak 923 bin 768 kilometre karelik bir alana sahiptir. Bu coğrafyada ise 2023 tahminlerine göre 230 milyonu aşan bir nüfus yaşamaktadır ve her bir insanın güveniği Nijerya Hükümetinin

sorumluluğundadır. İki yüz elliden fazla etnik grubun yer aldığı da göz önünde bulundurulursa, Hükümetin nasıl ağır bir yükü karşı karşıya kaldığının da altı çizilmelidir. Coğrafi açıdan güvenlik konusunda Nijerya'nın en çok zorluk çektiği alanların başında Sambisa Ormanı ve Mandara Dağları gelmektedir. İşbu coğrafi yerlerde rahat bir şekilde faaliyet yürütenler ise Boko Haram ve ISWAP örgütlerinin olduğu göze çarpmaktadır. Hem Sambisa Ormanı hem de Mandara Dağları'nın tarihsel geçmişlerine bakıldığında; Sambisa Ormanı'nın beslenmiş olduğu nehirlerden dolayı safari gibi sporların burada yapıldığı, Mandara Dağları'nın ise manzarası ve doğasıyla turistlerin en çok uğradığı, hayvancılık ve tarımıyla da geçim kaynaklarının en çok sağlandığı bir dağ silsilesi olarak görülüyordu. řu an gelinen noktada hem Sambisa Ormanı'nın hem de Mandara Dağları'nın terör yuvasına dönmüş olmasından kaynaklı bir uluslararası güvenlik sorunu ortaya çıkmış durumdadır. Kısacası Sambisa ve Mandara terör sorunu sadece Nijerya ve bölge devletlerinin değil, kıtasal ve küresel bir sorun olarak ortaya çıkmıştır. Bu nedenle ulusal iş birliğinden kürese iş birliğine giden tüm aşamalarda her devletin sorumluluğu ve görev yükü söz konusudur.

Kaynakça

- Adela, G. (2023). Institutional counterinsurgency frameworks in the Lake Chad Basin: the case of the Multinational Joint Task Force against Boko Haram. *Defense & Security Analysis*, 39(1), 91-110. <https://doi.org/10.1080/14751798.2023.2166520>
- African Development Bank, (2023). African Economic Outlook 2023: Mobilizing Private Sector Financing for Climate and Green Growth in Africa, African Development Bank Press. Erişim adresi: <https://www.afdb.org/en/knowledge/publications/african-economic-outlook>
- African Union, (2023). The 4th Lake Chad Basin Governors Forum. Erişim adresi: <https://au.int/es/node/42923>
- Amadou, M.I.E.M., & Foucher, V. (2022). Boko Haram in the Lake Chad Basin: The Bakura Faction and its Resistance to the Rationalisation of Jihad. *Policy Brief*, (08), 1-12. <https://doi.org/10.18449/2022MTA-PB08>
- Amnesty International, (2023). Uluslararası Af Örgütü 2022/23 Raporu: Dünyada İnsan Haklarının Durumu, London: Uluslararası Af Örgütü Yayınları, 1-69. Erişim adresi: <https://www.amnesty.org/en/documents/pol10/5670/2023/tr/>
- Asfura-Heim, P., & McQuaid, J. (2015). Diagnosing the Boko Haram Conflict: Grievances, Motivations, and Institutional Resilience in Northeast Nigeria. *CNA Analysis and Solutions*, (187), 1-65. Erişim adresi: https://www.cna.org/archive/CNA_Files/pdf/dop-2014-u-009272-final.pdf
- Ataman, M. (2003). The Impact of Non-State Actors on World Politics: A Challenge to Nation-States. *Alternatives: Turkish Journal of International Relations*, 2(1), 42-66. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/19401>
- Bauer, W. (2018). Çalınan Hayatlar: Boko Haram ve Afrika'nın Kalbindeki Terör, (S. Özhan, Çev.). İstanbul: Kor Kitap Yayınları.
- Baylis, J. (2008). Uluslararası İlişkilerde Güvenlik Kavramı. *Uluslararası İlişkiler*, 5(18), 69-85. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/539876>
- Baylis, J. (2015). Uluslararası İlişkilerde Güvenlik Kavramı. (M. Aydın vd. Der.), Uluslararası İlişkilerde Çatışmadan Güvenliğe: Seçme Makaleler, İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları
- BBC, (2023). Highlights of President Tinubu Democracy Day Speech to mark June 12. Erişim adresi: <https://www.bbc.com/pidgin/articles/c13vkde3413o>
- Birdişli, F. (2020). Uluslararası Güvenliğin Tarihsel Gelişimi ve Postmodern Güvenlik Dönemi. *Güvenlik Bilimleri Dergisi, Özel Sayı*, 235-260. <https://doi.org/10.28956/gbd.696034>
- Birdişli, F. (2023). Uluslararası Kurumların Normatif Bir Unsuru Olarak Uluslararası Güvenlik. Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 78(2), 381-405. <https://doi.org/10.33630/ausbf.1131278>
- Chêtima, M. (2023). Traditional and new houses, old and new paths to social status in the Mandara highlands, Cameroon. *Canadian Journal of African Studies*, 1-19. <https://doi.org/10.1080/00083968.2023.2210697>
- Daban, C. (2022). Nijerya'da Boko Haram Çatışması: Taraflar, Talepler ve Çözüm Önerileri, Fransa: Livre de Lyon. Erişim adresi: https://bookchapter.org/kitaplar/Nijeryada_Boko_Haram_Catismasi.pdf
- Dalar, M. (2022). Evrensel Yargı Yetkisinin Tarihsel Gelişimi Ve Afrika Örneği: Afrika Sorunlarına Afrika Çözümleri, (Yayın No. 736625). (Doktora tezi, Ankara Üniversitesi). Erişim adresi: <https://dergiler.ankara.edu.tr/xmlui/handle/20.500.12575/87100>
- Danjibo, N. D. (2017). İslami Fundamentalizm ve Mezhep Şiddeti: Kuzey Nijerya'daki 'Maitatsine' ve 'Boko Haram' Krizleri. (Z. Alimoğlu Sürmeli, Çev.), Mezhep Araştırmaları Dergisi, 10(1), 207-235. <https://doi.org/10.18403/emakalat.306998>
- David, N. (2012). Introduction. N. David (Ed.), Metals in Mandara Mountains Society and Culture, London: Africa World Press, 3-26. Erişim adresi: <https://www.ucalgary.ca/uofc/others/sukur/Lib/Mandara%20MetalsText.pdf>

- Dedeoğlu, B. (2003). Uluslararası Güvenlik ve Strateji, İstanbul: Derin Yayınları
- Doukhan, D. (2020). Multinational Joint Task Force (MNJTF) against Boko Haram-Reflections. International Institute for Counter-Terrorism (ICT), December, 3-10. Erişim adresi: <https://www.jstor.org/stable/resrep30929>
- Glazzard, A. (2023). Disengaging and Reintegrating Violent Extremists in Conflict Zones. Washington: United States Institute of Peace Press, 1-52. Erişim adresi: <https://www.usip.org/publications/2023/05/disengaging-and-reintegrating-violent-extremists-conflict-zones>
- Global Peace Index, (2023). Global Peace Index 2023: Measuring Peace in a Complex World, Sydney. Erişim adresi: <https://www.visionofhumanity.org/wp-content/uploads/2023/06/GPI-2023-Web.pdf>
- Grotius, H. (2011). Savaş ve Barış Hukuku. (S. L. Meray, Çev.), İstanbul: Say Yayınları
- Heywood, A. (2016). Siyasetin ve Uluslararası İlişkilerin Temel Kavramları. (F. Bakırcı, Çev.), Ankara: BB101 Yayınları
- Imeokparia, L., Peter, O.O. vd., (2023). A Panel Analysis of Crude Oil Exports and Poverty Reduction in African Oil Producing Countries: Implacation for the Sustainable Development Goal One. *International Journal of Energy Economics and Policy*, 13(4), 169-174. <https://doi.org/10.32479/ijeep.14579>
- International Crisis Group, (2023). Fighting among Boko Haram Splinters Rages. Erişim adresi: <https://www.crisisgroup.org/africa/west-africa/nigeria/fighting-amongboko-haram-splinters-rages>
- International Energy Agency. (2023). New Zealand 2023: Energy Policy Review, 1-160.
- Kausher, P. (2022). Sambisa Forest: Behind Enemy Lines. Erişim adresi: <https://dailytrust.com/sambisa-forest-behind-enemy-lines/>
- Kayode, B. (2014). Inside Nigeria's Sambisa Forest, the Boko Haram hideout where kidnapped school girls are believed to be held. 29 April, Erişim adresi: <https://www.theguardian.com/world/2014/apr/29/nigeria-sambisa-forest-boko-haramhideout-kidnapped-school-girls-believed-to-be-held>
- Maceachern, S. (2012). The Prehistory and Early History of the Northern Mandara Mountains and Surrounding Plains. N. David (Ed.), *Metals in Mandara Mountains Society and Culture*, London: Africa World Press, 27-67.
- Machiavelli, N. (2011). Hükümdar. Konya: MY Kitap Yayınları
- Maura, D. (2022). Socio-Cultural Heritage, Identity and Political Affirmation through Toponyms in the Far-North Region of Cameroon. *Advances in Historical Studies*, (11), 129-140. <https://doi.org/10.4236/ahs.2022.113012>
- Milton, D., & Al-Ubaydi, M. (2015). Pledging Bay'a: A Benefit or Burden to the Islamic State?. *CTC Sentinel*, 8(3), 1-7. Erişim tarihi: <https://ctc.westpoint.edu/wp-content/uploads/2015/03/CTCSentinel-Vol8Issue319.pdf>
- Ministries Nigeria. Erişim adresi: <https://www.osgf.gov.ng/ministries/>
- Montclos, M.A.P. (2014). Boko Haram And Politics: From Insurgency To Terrorism. M.A.P. Montclos (Ed.), *Boko Haram: Islamism, politics, security and the state in Nigeria*, Zaria: African Studies Centre Press, 135-157. Erişim tarihi: https://horizon.documentation.ird.fr/exl-doc/pleins_textes/divers15-04/010064363
- National Security Strategy, (2019). Federal Republic of Nigeria. Erişim adresi: <https://ctc.gov.ng/wp-content/uploads/2020/03/ONSA-UPDATED.pdf>
- Nwankpa, M. (2015). Boko Haram: Whose Islamic State?. *Rice University James A. Baker III Institute for Public Policy*, 4-21. Erişim adresi: <https://hdl.handle.net/1911/91832>

- Nweke, E.N. (2011). Rethinking National Security in Nigeria: Analysis of Predisposing Conditions and Prospects for Stable Polity. *Güvenlik Stratejileri*, 7(14), 101-116. Erişim adresi: https://gsd.msu.edu.tr/Content/sayilar/dokuman/GSD_14/GSD_14_Art_5_122011.pdf
- Oladimeji, O.S. (2019). Terrorism in Nigeria: Causes, Consequence and Panacea. *International Journal of Legal Studies*, 2(6), 341-366. <https://doi.org/10.5604/01.3001.0013.7423>
- Olaniyan, A. (2018). Once Upon a Game Reserve: Sambisa and the Tragedy of a Forested Landscape. *Arcadia Journal*, (2), 1-5. Erişim adresi: <https://www.environmentandsociety.org/arcadia/once-upon-game-reserve-sambisa-and-tragedy-forested-landscape>
- Onuoha, F.C. (2016). Split in ISIS-Aligned Boko Haram Group. Reports of Al Jazeera Center for Studies, 27 October, 2-8. Erişim adresi: <https://studies.aljazeera.net/en/reports/2016/10/split-isis-aligned-boko-haram-group-161027113247008.html>
- Oshodi, A.G.T. (2022). Nigeria sees China as a steady partner and its largest lender. J. Gunter and H. Legarda (Ed.), *Beyond Blocs: Global views on China and US-China relations*, *MERICs Papers on China* (11), 66-72. Erişim adresi: <https://merics.org/en/nigeria-sees-china-steady-partner-and-its-largest-lender>
- Patrick, S. (2006). Weak States and Global Threats: Assessing Evidence of “Spillovers”. Working Paper, (73), 1-31. Erişim adresi: https://www.cgdev.org/sites/default/files/5539_file_WP_73.pdf
- Pérouse De Montclos, M-A. (2014). Boko Haram and politics: From insurgency to terrorism. M-A. Pérouse de Montclos (Ed.), *Boko Haram: Islamism, politics, security and the state in Nigeria*, Zaria: African Studies Centre Published, 135-157. Erişim adresi: https://horizon.documentation.ird.fr/exl-doc/pleins_textes/divers15-04/010064363
- Sato, R., & Elewonibi, B.R. (2021). Demand for Information on Family Planning among Married Women and Men in Northern Nigeria. *Journal of Gynecology and Women’s Health*, 20(4), 1-9. Erişim adresi: <https://juniperpublishers.com/jgwh/pdf/JGWH.MS.ID.556042.pdf>
- Stenzler, L-B. (2020). Boko Haram in 2020. International Institute for Counter-Terrorism
- The Cairo International Center for Conflict Resolution (CCCCA). (2019). Factional Split Inside Boko Haram: Evolving Dynamics and Future Implications. Erişim adresi: <https://www.cccpa-eg.org/publications-details/359>
- The UN Office for the Coordination of Humanitarian Affairs/OCHA, (2023). Nigeria. Situation Report.
- The World Bank, “Nigeria”. Erişim adresi: <https://www.worldbank.org/en/country/nigeria/overview>
- Todou, G., Kamblaba, P. vd. (2022). Diversity and floristic composition of woody plants in traditional agrosystems of sudano-sahelian zone of Cameroon: case of Meri in the Mandara Mountains. *Journal of Agriculture and Environment for International Development-JAEID*, 116(2), 69-85. <https://doi.org/10.36253/jaeid-13301>
- United Nations. (1948). Universal Declaration of Human Rights. Erişim adresi: https://www.un.org/en/udhrbook/pdf/udhr_booklet_en_web.pdf
- U.S. Department Of State. (2023). U.S. Relations With Nigeria. August 21, Erişim adresi: <https://www.state.gov/u-s-relations-with-nigeria/>
- Wolfers, A. (1952). National Security as an Ambiguous Symbol. *Political Science Quarterly*, 67(4), 481-502. <https://doi.org/10.2307/2145138>
- Yıldırım Çınar, H. (2023). Nijerya’da Radikalleşme ve Boko Haram Terör Örgütünün Üye Kazanma Yolları. *Terörizm ve Radikalleşme Araştırmaları Dergisi-TRAD*, 2(1), 129-150. <http://dx.doi.org/10.29228/trad.22>
- _____. (2014). Nigeria says Boko Haram Negotiations are ‘ongoing’. Erişim adresi: <https://www.bbc.com/news/world-africa-29801187>
- _____. (2023). Cameroon: Events of 2022. World Report. Erişim adresi: <https://www.hrw.org/world-report/2023/country-chapters/cameroon>